

Camille Huysmans op missie in Georgië

RITA CALCOEN

collectiemedewerker, Amsab-ISG

In 2009 sloot Amsab-ISG met het Antwerps stadsbestuur een bruikleenovereenkomst over het archief van Camille Huysmans. Dat werd eerst in het AMVC-Letterenhuis bewaard. Begin dit jaar werden de laatste dozen ervan overgebracht naar onze afdeling in Antwerpen. In het archief ontdekte ik een fantastische beeldenreeks van een reis die Camille Huysmans in 1920 naar Georgië maakte: afdrukken van verschillende ontvangsten in het land en glasnegatieven die je een toeristische rondleiding geven in het Georgië van die tijd. Met naast me het reisverslag van zijn dochter Sara Huysmans en het boek 'L'Internationale Socialiste et la Géorgie'¹, dat veel informatie geeft die de foto's kan duiden, begon ik te puzzelen: wie was er toen mee, wie staat er op de foto's, waar zijn die genomen ...?

Op zondag 26 mei 1918 riep de Georgische bevolking haar onafhankelijkheid uit. Met veel feestgedruis werd Noé Jordania, de leider van de sociaaldemocratische partij, tot president benoemd. Het land bleef, op één dag na, 33 maanden onafhankelijk van zijn grote buur Rusland. In februari 1921 viel het Rode Leger Georgië binnen en annexeerden de Russen het land opnieuw. Om in het Westen zo snel mogelijk erkenning te krijgen en de Georgische

zaak te bepleiten, zette het onafhankelijke Georgië een correspondentie op met de westerse regeringen en leiders.² Daarbij schreven ze ook de Tweede Internationale of Socialistische Arbeiders-Internationale aan. De Georgische socialisten waren al sinds 1905 lid van die organisatie en waren dus uitstekend geplaatst om de precaire situatie van de jonge republiek uit te leggen. Op de congressen van Amsterdam en Luzern (Zwitserland) in 1919 erkende de Tweede Internationale de Onafhankelijke Democratische Republiek Georgië unaniem. De leden wilden wel ter plaatse bestuderen hoe alles er in zijn werk ging. Tijdens de zomermaanden van dat jaar viel er een uitnodiging om Georgië te bezoeken in de bus. Er kwam een internationale delegatie: voor Engeland werden Ramsey MacDonald, Thomas Shaw en Mrs Snowden (Ethel Annakin) afgevaardigd. Pierre Renaudel, Adrien Marquet en Alfred Inghels waren de Franse deelnemers, Karl en Luise Kautsky de Duitse. België stuurde Emile Vandervelde met zijn echtgenote Lalla, Louis de Brouckère en Camille Huysmans, met zijn echtgenote én dochter Sara, die de secretaresse van de delegatie was.

Ze hadden er allemaal ongelooflijk veel zin in en na een inspuiting tegen de pest – die Mrs Snowden pertinent weigerde – vatten ze hun treinreis aan. Via Parijs en Rome ging de tocht naar Taranto in Zuid-Italië. Daar moest Kautsky afhaken wegens hoge koorts, waardoor hij en zijn vrouw pas twee weken later in Georgië aankwamen. Onderweg werd er één bagagekist gestolen – in de plaats werd er netjes een lege kist tussen de bagage gestopt. Een alerte drager merkte daarbij op dat 'wanneer iemand zoveel reisgoed mee heeft er vast wel iemand moet gedacht hebben dat anderen hiervan ook hun deel mochten hebben'. Na een laatste paspoortcontrole nam het gezelschap een zeilschip naar Constantino-

De krant *Zweep van de Duivel* van 26 september 1920. (Amsab-ISG, Gent)

¹Emile Vandervelde. Er is geen Georgiër die de naam van Emile Vandervelde niet kent. Nu hebben we geluk: ik denk niet dat er nog veel Georgiërs zullen zijn die hem niet in het echt zullen gezien hebben en zijn speech zullen gehoord hebben. Emile Vandervelde is geboren in 1866. Hij richtte later de Belgische Werkliedenpartij op. Sinds 1885 is hij lid van het centraal comité van zijn partij en leidt hij dit 'monument' van arbeiders. Emile Vandervelde is de Noé (*Jordania*) van België, met dat verschil dat hij de regering niet leidt.' (vertaald uit het Georgisch naar het Engels door Sophia Jobava, departementshoofd van het Nationaal Archief van Georgië)

Tekeningen uit de krant *Zweep van de Duivel*, van links naar rechts: Mrs Snowden, Alfred Inghels, Thomas Shaw, Pierre Renaudel, Camille Huysmans, Emile Vandervelde. (Amsab-ISG, Gent)

pel (Istanbul). Een Rus en zeven Georgiërs hadden hen intussen vervoegd. De eerste aanblik van Istanbul was blijkbaar overweldigend, want iedereen stond bij het ochtendgloren aan dek – in slaapkleed of pyjama, ziek of gezond: niemand wilde dit missen. Camille was in zijn reisbrieven in *De Volksgazet* zeer lyrisch over de voor hem onbekende stad.³ In recordtempo bezocht de groep een aantal belangrijke bezienswaardigheden. Toen ze zonder gids op stap gingen, moesten ze de weg vragen. In het Frans: geen reactie, in het Engels: nog minder. In het Nederlands dan maar? Prijs! Toen al! Een Turkse tapijthandelaar met ervaring in Brussel, Oostende en Amsterdam, wees hen de weg.

De reis werd voortgezet richting Batoum, de grootste havenstad van Georgië. De delegatie vulde de dagen op het schip met het opstellen van hun programma, lezen, discussiëren en zingen. Kijken naar de meezwemmende dolfinnen was blijkbaar ook een fijn tijdverdrijf. Na twee weken kwamen ze eindelijk aan. Een grote afvaardiging kwam hen tegemoet met een gevlagde boot. Aan wal zagen ze overal vaandels, triomfbogen, duizenden mensen, kinderen

met bloemen, muziek. Geen tijd om van hun zeebenen af te raken, ze werden meegetroond naar het stadhuis: speech! Daarna naar het volkshuis: speech! En gejuich! Een lunch in een speciale trein en onmiddellijk op bezoek naar een theefabriek. Ze genoten er van een diner in de openlucht met opnieuw speeches, toasten en ... toasten, zang en dans. Camille vermoedde dat die Georgiërs zo kunstzinnig en creatief waren omdat ze nog niet afgestompt waren door het fabriekswerk.

Het gezelschap was totaal verrukt, maar moest verder. Hop, de trein in en in de gelijke hangmatten op weg naar Tiflis (Tbilisi), de hoofdstad. Van een goede nachtrust kwam er echter niets in huis ... Ieder uur stopte de trein ergens en moest de delegatie de plaatselijke variant van *De Internationale* aanhoren én een enthousiaste menigte begroeten. De hele nacht door!

De ontvangst in Tiflis was nog grootser dan die in Batoum. Er werd opnieuw gespeecht, gejuicht en getoast, maar toen moest er ook gewerkt worden. Het werden lange dagen, van 7 uur 's ochtends tot 2 uur 's nachts. Iedereen wilde de delegatie zien, begroeten, uitleggen en tonen waarmee ze bezig waren.

De pasgeboren socialistische republiek was in elk geval goed gestart – toch volgens de zeer optimistische verslagen van Sara Huysmans.⁴ Op een totaal van 130 volksvertegenwoordigers waren er 102 sociaaldemocraten, die zes verschillende nationaliteiten vertegenwoordigden. Er waren zelfs vijf vrouwen bij! Vrouwen mochten inderdaad al stemmen en hadden ook andere voordelen, bijvoorbeeld vier weken rust voor de bevalling en zes weken erna – met behoud van volledig loon plus een extraatje uit de hulpkas. Kinderarbeid onder de 14 jaar was verboden, tieners tussen 14 en 17 jaar mochten maximaal 6 uur per dag werken.

De Georgiërs hadden kennelijk ook een fantastisch campagne team. Er werd eerst goed gestudeerd op de vele informatievergaderingen en dan verspreidden de enthousiastelingen het woord over het land. In een land met veel analfabetisme was dit contact met de bevolking superefficiënt. Het belang van de internationale delegatie werd dus goed begrepen en de ontvangsten waren navenant.

Volgens een verslag van Lalla Vandervelde waren de grootgrondbezitters zonder veel problemen ontferd en was de grond netjes verdeeld onder de boerenbevolking. De bossen, wijngaarden, mijnen, thee- en

bamboeplantages waren genationaliseerd en er werd in coöperatieve vorm gewerkt. Er werd benadrukt dat de republiek geen 'dictatuur van het proletariaat' was zoals bij de grote burens. De bevolking had vrijheid om te spreken en zich te verenigen. Er was een achturige werkdag! De speculanten waren het land uitgezet en een *chambre de tarifs* bepaalde aan de hand van de levensduurte de lonen, zoiets als onze huidige indexaanpassingen.

Naast hun politieke visie, zicht op de werking en de economische mogelijkheden, vertrouwden een aantal delegatieleden veel persoonlijke emoties en indrukken toe aan het boek *L'Internationale Socialiste et la Géorgie*.

Ramsey MacDonald was blijkbaar mee op uitstap naar Kasbegi, een regio in de Hoge Kaukasus. Hij heeft het over het indrukwekkende landschap, de legenden, ruïnes, ruiters te paard, 'sauvage et merveilleux'. Mrs Snowden was duidelijk zwaar onder de indruk van de ruwe bergstreek en vooral van de bewoners. Ze spreekt in poëtische superlatieven: dagen van poëzie en romantiek, overal ontvangst met fruit, brood, zout en wijn, het onthaal in dorpen met honderden ruiters die welkomstschoten afvuurden 'et hurlent dans le vent', de kos-

Officiële foto van de internationale delegatie in Tbilisi. Van links naar rechts, zittend: Alfred Inghels, Sara Huysmans, Adrien Marquet, Mrs Snowden, Thomas Shaw, mevrouw Huysmans, Pierre Renaudel; staand: Camille Huysmans, Lalla Vandervelde, Ramsey MacDonald, Emile Vandervelde, Louis de Brouckère, Olberg (secretaris van Kautsky). Dit is de enige foto waarop ook Lalla Vandervelde te zien is. (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)

tuums, de bontmutsen – op de foto's is ze zelf steevast herkenbaar met haar indrukwekkende bontmuts en -jas –, de wapens en de ruigheid van de mannen ... Camille liet weten dat hij in Kasbegi te paard naar de top van een berg was gegaan en in een van de dorpen een levend hert had gekregen. Zoals de rest van de delegatie was ook hij verrukt over de hartelijke ontvangst. Hij genoot van de vele zangstonden en het zou me niet verwonderen dat hij niet af en toe een Vlaams lied liet weerklinken – hij had immers een zangbundel mee van Florimond van Duyse. Huysmans had grootse plannen om een goede samenwerking met België op te zetten. Een bootlijn met België – Antwerpen uiteraard – kon de export van Georgische groenten en fruit verzekeren. De Belgische coöperaties konden die in hun winkels verkopen. Om de productie efficiënter te maken, moesten

er dringend goed opgeleide Belgische technici hun vakmanschap doorgeven en tegelijk het technisch onderwijs verbeteren. Nieuwe, goede treinverbindingen waren van levensbelang voor de economische vooruitgang. Ook over de taalkwestie op school was hij duidelijk: onderwijs in de taal van het kind, en niet in die van de vader, boekte de beste resultaten. Lalla Vandervelde schreef over de eindeloze speeches – die ook nog eens vertaald werden – en de toasten. Er werd uitgebreid en lekker gegeten in schitterende paleizen met tuinen vol oleanders en magnolia's. Vierstemmige melancholische gezangen en populaire dansen luisterden die uitgebreide diners op. Natuurlijk moest er ook gewinkeld worden. In een bazaar van een charmante Pers ontdekte ze zeer merkwaardige en interessante antiquiteiten. Tot haar grote verbijstering vernam ze dat veel

kostbare kunstobjecten de voorbije jaren waren verkocht en richting Amerika waren verdwenen. Maar ook aan deze boeiende en passionele rondreis kwam een eind. Camille kreeg de vraag om een kritische afscheidsspeech te geven. Er was blijkbaar toch nog behoorlijk wat werk aan de – enthousiaste, ideologische – winkel, want de speech kwam ongeveer hierop neer: 'Jullie hebben al veel verwezenlijkt, maar nu moeten jullie ook nog leren werken. Jullie hebben de achturige werkdag: werk ze dan ook de volle acht! Er moet altijd meer geproduceerd worden en met een betere techniek gaan jullie binnenkort zelfs minder uren kunnen werken.'

Wat googelen bracht me op de website van het Nationaal Archief van Georgië. Dat archief bezit andere foto's van het bezoek,

een filmpje en archiefmateriaal. Uiteraard zijn we beiden heel enthousiast over de wederzijdse aanvulling van onze collecties en het eerste resultaat van die samenwerking kan je bewonderen in de fotoreportage bij dit artikel. Het korte, maar superleuke filmfragment van dit bezoek kan je op onze website (www.amsab.be) bekijken.

Met dank aan Sophia Jobava en Geert Bonne.

- 1 *L'Internationale Socialiste et la Géorgie*, Parijs: Édition du Comité Central du Parti Ouvrier Social-Démocrate de Géorgie, 1921.
- 2 Bart COMPERNOL, *De rode vlag wappert boven Genève. Zelfbeschikkingsrecht binnen het mensenrechtendiscours in de Tweede Internationale*, UGent, masterproef, 2009.
- 3 *De Volksgazet*, 20/08-20/10/1920.
- 4 Amsab-ISG, Archief Camille Huysmans, I 200, Handgeschreven verslag van Sara Huysmans.

Linksboven: Hartelijke ontvangst met bloemen voor de dames. (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)

Linksonder: Uitstap naar de Darialikloof. (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)

Boven: Op werkbezoek, waarschijnlijk bij de magnesiummijnen in de buurt van Koetaisi, de op een na grootste stad van Georgië. (Amsab-ISG, Gent)

Volgende pagina: Op weg naar de Kaukasus. Vooraan zit mevrouw Huysmans warm ingepakt. In de tweede auto zitten Emile Vandervelde en Louis de Brouckère. In de wagen erachter rechts zit Sara Huysmans. In de wagen links daarvan zitten Pierre Renaudel en Adrien Marquet. Camille Huysmans zit in de nek van Alfred Inghels. (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)

Links: Hartelijke ontvangsten in de Kaukasus. Op de spandoeken: 'Salut à l'Europe Socialistique. Salut à chefs de la prolétariat du monde. Vive l'international'. 'Salut! L'association des femmes marxistes de [...]'. Let op Mrs Snowden met de bontmuts en op de indrukwekkende *locals*. (Amsab-ISG, Gent)

Boven: Vanaf een mooi versierd podium spreekt Alfred Inghels vol passie de aandachtige toeschouwers toe. Vooraan staat de foto van president Jordania. (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)

Links: Thomas Shaw spreekt de menigte toe, de overige leden van de delegatie zitten er behoorlijk vermoeid bij. (Amsab-ISG, Gent)

Boven: Ontvangst bij Noé Jordania, president van de republiek Georgië (aan het hoofd van de tafel, met baardje). (Nationaal Archief van Georgië, Tbilisi)